

Aşk Meçhule Yürür

Filiz Özdem

Filiz Özdem "Aşk Meçhule Yürür"de "Hatırladıkların kadar mısın, unuttukların kadar mı?" sorusuna cevap veriyor. "Bir Avuç Toz", ismine uygun olarak bir ailenin dağılıp bir avuç toz halini almasını anlatıyor.

Aşk Meçhule Yürür'ün kahramanı Mercan'ın ağzından anları, anımsamaları, anı parçalarının bileşiminden oluşan bir anlatı okuyoruz. Kitabın başındaki içindekiler bölümüne baktığınızda bir öykü kitabı okuyacağınızı düşünürsünüz. Birle beş sayfa arasında değişen her birinin birer başlığı olan parçalar. Tam da Mercan'ın anlatımına denk düşen bir yapı. Uzun bir gecede dertleşir gibi anlatıyor. O parçalı hal, ileri ve geri gidişler, yanlış anlamalar, anlatılmalar, bilahare düzeltmeler ya da (belki) tekrar çarpıtmalar bu tür anlatıma çok uygun. Süssüz, pırıltısız, dümdüz, doğrudan, gündelik kelimelerle art arda diziyor" yaşıdıklarını.

"Mürekkep Ölümler" adlı ilk bölümde Mercan öyküsünü anlatıyor. Müthiş bir acılar silsilesi. Ölümler ölümlere ekleniyor. Art arda en yakındakiler ölüyor, öldürülüyor ya da ölümü seçiyor, ölümüne atılıyor. Fahi meçhuller, kayıplar, ölümler, ayrılıklar, kötülükler birbirine ekleniyor. Oysa bir de öncesi varmış. Mercan'ın kendi yaşamında şahit olmak durumunda kaldıkları yanında bir de öğrenmesi, sindirmesi ve mutlakla yüzleşmesi gereken bir geçmiş var. Annesi, teyzesi saklamış, anlatmamış, belki o da kendisine değişik gelen isimli teyzesinin izini sürmesine bu gizlenen geçmiş öğrenemeyecek.

TDK Sözlüğü "mühtedi"nin karşılığı olarak "dönme" sıfatını uygun görmüş. Başka da bir şey eklememiş. Daha nazik sözlük yazarları mühtediyi "başka bir dinden İslâmiyet'e geçen" olarak tanımlıyor. Ermeni Tehciri sırasında birçok Ermeni kadın sürülmekten, öldürülmekten mühtedi olarak Müslümanlarla evlendirilerek ya da Müslüman ailelerce evlat edilerek kurtulmuş. Seta Teyze, Mercan'ın anneannesinin bu Müslümanlaşmış kadınlardan olduğunu söylemekte kalmıyor tehcirin kırma dönüşmesinde yaşananlardan acı öyküler de anlatıyor.

Ailenin o güne dek sır olarak kalmış acıları Mercan'ın bizzat yaşadığı, şahit olduğu acılara ekleniyor. Bir süre sonra bu kadın bu kadar acıya nasıl dayanmış

diye merak ediyorsunuz. İçinde biriktiren mi yoksa bu kitapta olduğu gibi anlatarak mı? Her iki halde de pek mümkün görünmüyor bu kadar çok acıya dayanmak.

"Son Dördün" adlı ikinci bölüm "Doğru değil. Aslında tam olarak bunlar olmadı" cümleleri ile başlıyor. "Deniz çekildiği zaman, nasıl ki kumsalda görmediğimiz bir sürü şey açığa çıkarsa, hayat çekildiği zaman da hayat başka türlü görünebilir insana" diye devam ediyor ve Mercan yeni baştan anlatmaya karar veriyor. İlk bölümde 90 sayfada anlatıldıklarını 30 sayfada bir başka açıdan anlatıyor ya da açıklıyor. Bununla birlikte ilk bölümde anlatılanların karanlıkta kalmış, es geçilmiş yerleri göz önüne serilirken Mercan'ın öyküsü de farklı bir anlam kazanıyor. Mercan'ın bu ölümlere nasıl dayandığı da anlaşılıyor. İlk bölüme tekrar bakma gereği duyuyorsunuz.

Gerçeğin göreceliliği, bakış açısına, konuma ve zamana göre değişkenliği gibi tartışmalara girmek mümkün. Filiz Özdem de açık içten anlatımını şiirsel bir dille dengelerken aslında yaşamı sorgulayan felsefi bir tartışmaya da giriyor ama bu tartışma olaylarla, öykülerle, anlarla, anılarla yapıldığı için göze ve dile batmıyor, rahatsız etmiyor. Aksine entelektüel bir kadının kendisi ve geçmişleriyle hesaplaşmasında bu yaklaşımı doğal buluyorsunuz.

Filiz Özdem'in Aşk Meçhule Yürür'ü (Mayıs 2015, Yapı Kredi Yay.), giriş-gelişme-sonuç düzeninde kronolojik anlatımlarla gelişen romanın bolluğunda tavrından taviz vermeden, kendine has dil ve anlatımla, az ve öz sözle ve tabii az sayfada edebi tadı vererek çok şey anlatılabileceğini örnekleyen bir anlatı.

BİR AVUÇ TOZ

Evelyn Waugh'ın Bir Avuç Toz'u geçen yüzyılın en önemli romanları arasında gösterilen bir kitap. Time dergisinin "Yüzyılın İngilizcedeki En İyi Yüz Romanı" listesinde de yer almış. Yayın tarihi 1934. 20. yüzyılın en önemli romanların-

dan sayılan bu kitabı ancak 21. yüzyılda 2015'te okuyoruz. Yani yayımlanışından seksen bir yıl sonra. Evelyn Waugh'ın Türkçede ilk yayımlanış tarihi ise 1985. Can Yayınları'ndan Filiz Ofluoğlu çevirisi ile çıkan Brideshead'e Son Gidiş de yazarın önemli eserlerinden sayılıyor. Ama anlaşılabilir Türk okura hitap etmemiş ki başka eseri Türkçeye çevrilmemiş. Bakalım bu ikinci buluşma Evelyn Waugh'ın diğer eserlerini okumamıza vesile olacak mı?

Bir Avuç Toz (Nisan 2015, Çev. Roza Hakmen, Everest Yay.), ismine uygun olarak bir ailenin dağılıp bir avuç toz halini almasını anlatıyor. İlk önce bu ailenin dağılmasına vesile olacak olan John Beaver'la tanışıyoruz. John Beaver anne parasıyla yaşayan, günlerini davetlerde ve partilerde geçiren bir genç. Aslında pek de sevilmeyen, sıkıcı bulunan biri. Davetlere ve yemeklere de genellikle son dakikada kavalyesiz kalan bir kadına eşlik etmesi ya da masada boş kalan sandalyeyi doldurması için çağrılıyor.

John Beaver'ı Evelyn Waugh'ın diyaloglarla gelişen, kısa cümlelerden oluşan öz ama o denli açık sözlü anlatımı ile tanıyoruz. Birkaç sayfada John Beaver'ın ne mal olduğunu apaçık anlaşıyor. Ne mal olduğu herkesçe bilinen John Beaver Lady Brenda Last için bir can simidi oluyor. Yedi yıldır Londra'ya uzak bir yerde kocası Tony Last'e ailesinden kalmış bir malikânedeki küçük oğulları ile birlikte yaşıyorlar ve Lady Brenda Last iyice bunalmış. Bir Avuç Toz, eleştirilenlerce

Evelyn Waugh

"bir taşlama başyapıtı" olarak tanımlanmış ve "komik" bulunmuş. İngilizlerin komik anlayışı kuşkusuz bizimkinden farklıdır ve iyice bunalmış Lady Brenda'nın ilk gördüğü gençle birlikte kocasını terk etmesini komik bulmuş olabilirler ama bana anlatılanlar komikten çok "acı" geldi.

Evelyn Waugh, Lady Brenda'nın şehirden uzak izole edilmiş bu yaşamdan nasıl bunalmış olduğunu bize sadece diyaloglarla ve gündelik hayatlarından söz ederek o kadar net olarak anlatıyor ki kocası Tony'nin hiçbir şeyin farkında olmamasını anlayamıyorsunuz. Son derece duyarsız bir adam. İnsan tüm başına gelenleri hak ediyor, edecek diye düşünmeden edemiyor. Evine kendi davet ettiği John Beaver'ı bu adam canını sıkarak diye Brenda ile başbaşa bırakıyor, gözünün önünde flört etmelerine aldırıyor, hatta karsının can sıkıntısını dağıtır diye umuyor. Brenda da John Beaver'ın işsiz güçsüz, can sıkıcı bir genç olduğunu bilmesine rağmen onunla ilişkiye giriyor ve nihayetinde pek de inandırıcı olmayan bahanelerle evi terk edip Londra'ya yerleşiyor. Tony Last tüm bu gelişmeleri tam bir duyarsızlıkla izlemek kalmıyor, karsının ilişkisinin dillere düştüğünün de farkına varmıyor. Karsının kendisini aldatığını fark etmesi için çok can yakıcı bir gelişme yaşanması gerekiyor.

Brenda'dan boşanmaya da karşı değil. İstenen nafakayı kabul ediyor. Boşanma için gerekli şimdi bize komik gelecek, bir kadınla yakalanıp bunun belgeleneceği gibi düzenlemeleri de yapıyor. Sabrının taşıdığı nokta Brenda'nın ağabeyinin işe karşılık nafaka tutanını yükseltmeye çalışması. Tony bu nafakayı ödeyebilmek için ailesinden kalan malikâneyi satmak zorunda kalacağını anlayınca değişim geçiriyor. Boşanmaktan vazgeçiyor, karsını beş parasız ortada bırakıp uzun bir geziye çıkarıyor.

Evelyn Waugh'ın anlatımı bir taşlamacı için tezat oluşturacak şekilde nazik. Dışarıdan bir gözlemci ve oldukça tarafsız bir hali var. Araya sıkıştırılmış bir gözlem ya da yargı cümlesiyle o incelik sert bir darbe halini alıveriyor. Ama Tony'nin kendini Güney Amerika'nın ıssız ormanlarına atacak kadar sarsılmasını, tepki vermesini anlamak kolay değil. O nedenle olsa gerek Evelyn Waugh kitabın 227.

sayfasına bir önsöz koymuş ve Güney Amerika sayfalarının otobiyografik olduğunu belirtmiş. Bir Amerikan dergisi romanı tefrika etmeye karar verip bu otobiyografik bölümü çıkartmasını şart koşunca da yeni bir son yazmış ki bence bu son Tony'ye de romana da daha uygun olmuş.

Bir Avuç Toz, 20. yüzyılın en iyi 100 romanından biri sayılabilir mi, kuşkuluyum ama iki dünya savaşı arasında değerlerini yitirmiş, topluma yabancılaşmış insanların öyküsünün bir evliliğin dağılışı ve o dağılımanın sonuçlarını da ele alarak gerçekçi bir dille, nazik bir üsluba gizli sert bir eleştirel yaklaşımla anlatan iyi bir roman. ■